

เรือลลาวแฉ้วที่บ้านตาลเสี้ยน สระบุรี

วรสติ ปาณินท์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

“ลาวแฉ้ว” คือชื่อที่เรียกขานชาวลาวที่โยกย้ายถิ่นฐานออกจากพื้นที่รอบนอกของเวียงจันทน์ มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย ขณะที่ลาวเวียง คือ กลุ่มลาวที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในเมืองเวียงจันทน์ จากการศึกษาเรือลลาวในพื้นที่ต่างๆ ทั้งในลาวและในไทย พบว่ารูปลักษณะของเรือในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน การศึกษานี้ต้องการศึกษาเพื่อสืบค้นว่า เรือลลาวแฉ้วในพื้นที่บ้านตาลเสี้ยน ตำบลหนองแก อำเภอมะขาม จังหวัดสระบุรี ซึ่งมีอายุการตั้งถิ่นฐานกว่า 200 ปี มีรูปลักษณะและผังพื้นเรือนแบบเดียวกับเรือนในพื้นที่ต้นกำเนิดหรือไม่ อิทธิพลของวัฒนธรรมหลักของไทยครอบคลุมรูปลักษณะของเรือนหรือไม่ อย่างไร

จากการศึกษาพบว่า ทั้งเรือลลาวเวียงและลาวแฉ้วในไทยต่างได้รับการถ่ายทอดรูปแบบแผนผังเรือนจากเรือลลาวเวียงจันทน์ แต่มีรูปลักษณะแปรไปตามบริบทของไทยในแต่ละพื้นที่ สำหรับเรือลลาวแฉ้วที่บ้านตาลเสี้ยนมีอิทธิพลของรูปทรงเรือนไทยประเพณีภาคกลางครอบคลุมรูปลักษณะทางกายภาพอย่างชัดเจนในลักษณะเรือนไทยประเพณีจั่วแปด แต่ยังมีร่องรอยลักษณะของการอยู่และลำดับการเข้าถึงพื้นที่ภายในแบบลาวเวียงจันทน์อย่างชัดเจน รูปลักษณะของเรือนไทยประเพณีแผ่คลุมรูปลักษณะทางกายภาพของเรือลลาวแฉ้วมากกว่าเรือลลาวเวียงในจังหวัดราชบุรี

คำสำคัญ:

ลาวแฉ้ว | ลาวเวียง | เรือลลาว | เรือนไทยประเพณี | รูปลักษณะ

Lao Ngaew Houses at Baan-Tan-Siane in Saraburi

Ornsiri Panin

Faculty of Architecture, Kasetsart University

Abstract

Lao Ngaew is the name accorded to Lao ethnic group of people who migrated 200 years ago from the outskirts of Vientiane to the Central Region of Thailand. While Lao Vieng refers to those that have their origin in Vientiane. From the study of Lao vernacular houses both in the Lao PDR and in Thailand, it was found that there are diverse types to Lao houses. This study aims to find out whether the Lao Ngaew vernacular houses in Ban-Tan-Siane, Nong Kae Sub-district of Praputtabat District in Saraburi Province, still have the same characteristics as those at the place of origin, and whether Thai culture had any influence on their appearances at all.

The study found that both Lao Vieng and Lao Ngaew house plans in Thailand were strongly influenced by the old Vientiane house plan. The house form and appearance varied with their contexts. Lao Ngaew houses in Ban-Tan-Siane were predominantly influenced by the traditional Thai houses with the overall characteristic being the traditional Thai style twin-gable. However, the spatial organization of spaces in their house plans still remained basically the same. Thus traditional Thai house character had more influence on the Lao Ngaew houses than on the Lao Vieng houses.

Keyword: Lao Ngaew | Lao Vieng | Lao House | Thai Traditional House | Appearance

1. กล่าวนำ

ความสนใจในการศึกษานี้เน้นประเด็นที่เกี่ยวข้อง 2 ประเด็น คือ เรือนลาว และลาวแจ้ว จากการจุดประเด็นความสนใจในสองประเด็นดังกล่าวทำให้ต้องการศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องอีกหลายประเด็น ทั้งในแง่ของสถาปัตยกรรม แหล่งที่ตั้ง ความสัมพันธ์ของประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน สภาพแวดล้อมของแหล่งที่ตั้งทั้งที่เป็นสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมสรรค์สร้าง และท้ายสุดจะมาบรรจบกับการศึกษาวิถีชีวิต และอนุวัตรธรรมของกลุ่มคนที่ถูกแวดล้อมในร่มเงาของกระแสวัฒนธรรมหลักของคนไทยในภาคกลาง เพื่อนำไปสู่การตั้งคำถามของการศึกษา และการจัดการกระบวนการศึกษาวิจัยเพื่อนำไปสู่คำตอบที่เชื่อถือได้อย่างมีเหตุผล

ก่อนการตั้งคำถามของการศึกษา ใคร่เสนอเหตุผลของการตั้งประเด็นการศึกษาที่เน้นไปยังกลุ่มลาวในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลาง เนื่องจากพื้นที่ในภาคกลางเป็นพื้นที่มีลักษณะของภูมิประเทศ และบริบทแวดล้อมต่างๆ ที่ต่างไปจากพื้นที่ในลาวและภาคอีสาน กลุ่มชาติพันธุ์ลาวในภาคกลางจำเป็นต้องมีการปรับตัวในการดำรงชีพหลายอย่างทั้งในการดำรงชีพในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และการปรับตัวในเรือนที่อยู่อาศัย (Panin: 2012, Inpantung,: 2012, Piniworasin: 2012, Samantararat: 2013) ซึ่งเมื่อใช้ระบบการศึกษาเปรียบเทียบเรือนในพื้นที่ศึกษา และเรือนในพื้นที่ต้นกำเนิดจะทำให้ได้คำตอบที่ชัดเจน

ส่วนประเด็นในการศึกษาเรือนลาวแจ้ว เนื่องจากการศึกษาเรือนลาวกลุ่มอื่นๆ เช่น ลาวพวน ลาวโซ่ง ลาวเวียง และลาวครั่ง หรือลาวภูคัง มีการศึกษานำร่องไว้ในโครงการ “การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย” บ้างแล้วโดยอริศรี ปาณินท์, วีระอินพันทัง, วันดี พินิจวรสิน และศรัณย์ สมันตรัฐระหว่าง พ.ศ. 2552-2556 แต่ลาวแจ้วซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในภาคกลางแต่ยังมีประเด็นเคลือบแคลงถึงแหล่งต้นกำเนิดของลาวแจ้วระหว่างพื้นที่ชนบทของเวียงจันทน์กับหลวงพระบาง (Songsiri: 2016) ยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไว้เลย ดังนั้นการศึกษาเรือนลาวแจ้วบ้านตาลเสี้ยนสระบุรีนี้ อาจจะทำให้ความกระจ่างได้บ้างในบางประเด็นที่เคลือบแคลงดังกล่าวได้บ้าง

2. การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มลาวในประเทศไทย

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มลาวในไทย มีทั้งการอพยพเข้ามาเองเพื่อหาที่ทำกินที่ดีกว่า และการถูกกวาดต้อนเข้ามาแบบเชลยศึก ในช่วงการศึกสงครามหรือที่เรียกกันว่า “แบบเทครัว” เพื่อเข้ามาเพิ่มพลเมืองในไทย (Valipodom: 2003) การอพยพมาเองเพื่อหาที่ทำกินที่ดีกว่ามักจะตั้งถิ่นฐานแถบอีสานที่ไม่ไกลจากถิ่นฐานเดิมมากนัก แต่การกวาดต้อนมาในช่วงศึกสงครามมักจะต้องมาอยู่ในพื้นที่ห่างไกลจากต้นกำเนิด อาทิเช่น ในภาคกลางเพื่อให้การกลับไปสู่แหล่งเดิมลำบากขึ้น ช่วงระยะเวลาของศึกสงครามใหญ่ๆ ของไทย-ลาว เริ่มตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ประมาณ พ.ศ.2321-2322 และสมัยศึกเจ้าอนุวงศ์ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 ประมาณ พ.ศ.2369-2371 ครัวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาให้อยู่เมืองลพบุรี สระบุรี และปราจีนบุรี (Veerawong: 1993) และในศึกสงครามครั้งนี้เองที่ทำให้มีการอพยพเข้ามาของคนลาวสู่ภาคอีสานของไทยมากที่สุด (Teerasatsawat, 2000: 109)

ในสมัยที่เจ้าอนุวงศ์นี้ยังมีการกวาดต้อนชาวลาวจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงมาอยู่ยังฝั่งขวาของแม่น้ำโขง โดยออกมาจากเวียงจันทน์ และเมืองใกล้เคียงเข้ามาอยู่แถบนครพนม สกลนคร มุกดาหาร และกาฬสินธุ์ ฯลฯ ส่วนพวกที่ถูกกองทัพไทยกวาดต้อนเข้ามาจะเข้ามาอยู่ในพื้นที่ภาคกลาง เช่น อุทัยธานี ชัยนาท ลพบุรี สุพรรณบุรี สระบุรี อ่างทอง นครนายก ปราจีนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี ฉะเชิงเทรา นครปฐม (Piyapan, 1998: 38-208; Teerasawat, 2000: 131-137)

เมืองต้นกำเนิดของกลุ่มลาวในภาคกลาง คือ เวียงจันทน์ หลวงพระบาง เชียงขวางใน สปป.ลาว และเตียนเบียน เซินลาในเวียดนาม (Piyapan, 1998; Srisawas, 2004) กลุ่มลาวที่มาจากแหล่งต้นกำเนิดต่างๆ ข้างต้น คนไทยเรียกชื่อกลุ่มต่างๆ หลากหลายซึ่งไม่เหมือนกับที่คนลาวเรียกขานตัวเอง อาทิเช่น คนลาวที่มาจากเวียงจันทน์ เรียกว่า “ลาวเวียง” ที่มาจากชนบทของเวียงจันทน์ หรือหลวงพระบาง เรียกว่า “ลาวแก้ว” ที่มาจากเชียงขวางเรียกว่า “ลาวพวน” ที่มาจากหลวงพระบางเรียกว่า “ลาวครั่ง” หรือ “ลาวภูคัง” และที่มาจากเตียนเบียน และเซินลา เรียกว่า “ลาวโซ่ง” หรือ “ลาวทรงดำ” (Teerasawat, 2000: 130, Piyapan, 1998: 11-17)

3. คำถามของการศึกษา และวิจัย

3.1 บรรดากลุ่มชาติพันธุ์ลาวในภาคกลางซึ่งมีบริบทในการตั้งถิ่นฐานแตกต่างไปจากแหล่งต้นกำเนิด อีกทั้งมีการโยกย้ายมาจากถิ่นต้นกำเนิดที่ต่างกัน มีรูปลักษณ์ของเรือนในถิ่นต้นกำเนิดที่ต่างกัน เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ภาคกลางซึ่งมีวัฒนธรรมหลักของไทยครอบคลุมอยู่ เรือนลาวในพื้นที่นั้นๆ ยังคงเป็นรูปแบบของเรือนลาวจากถิ่นต้นกำเนิด หรือมีความแปรเปลี่ยนไปในลักษณะใด? วัฒนธรรมหลักในพื้นที่มีผลต่อรูปลักษณ์ของเรือนลาวหรือไม่? อย่างไร? เพราะเหตุใด?

3.2 คำถามรองอีกประเด็นหนึ่งคือ ยังเป็นที่เคลือบแคลงว่า “ลาวแก้ว” ซึ่งเป็นหัวข้อของการศึกษานี้ จากการศึกษาเบื้องต้นกล่าวว่า เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวซึ่งถูกกวาดต้อนมาจากพื้นที่ชนบทของเวียงจันทน์ ส่วนลาวเวียงเป็นลาวที่ถูกกวาดต้อนมาจากตัวเมืองเวียงจันทน์ (Kirdsiri, 2010: 68-69; Piyapan, 1998: 11-17) การแยกเรียกชื่อเป็นสองกลุ่มดังกล่าวนี้ มีผลต่อความต่างของเรือนที่อยู่อาศัยหรือไม่? อย่างไร?

4. กระบวนการศึกษาเพื่อหาคำตอบในข้อกังขา

4.1 เนื่องจากการศึกษาเรือนลาวโดยเฉพาะเรือนเวียงจันทน์ และเรือนหลวงพระบาง เป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของโซฟี เคลมอง-ซาปองเตียร์ และปีแอร์ เคลมองท์ ซึ่งเสนอในปี ค.ศ. 1975 และในปี ค.ศ. 1990 ได้ตีพิมพ์ออกเป็นเล่มในภาษาฝรั่งเศส ต่อมาในปี ค.ศ. 2003 ได้มีการแปลเป็นภาษาลาวโดยสุนันทา กันละยากัตติยะสัก, แก้วพิลาวัน อาโพลาด, เวียงแก้ว สุกสะหวัดดี และอะพิไชยะเตด อินสีเชียงใหม่ และล่าสุดเกรียงไกร เกิดศิริ ได้แปลถอดอักษรเป็นภาษาไทยในโครงการศึกษาศิลปวัฒนธรรมในภูมิภาคอุษาคเนย์ (ม.ป.ป.) ดังนั้นในการสืบค้นครั้งนี้ จะใช้เอกสารนี้เป็นฐานในการศึกษารูปลักษณ์ของผังเรือนโดยจะใช้ชื่ออ้างอิงเอกสารเล่มนี้เป็น SPC ซึ่งเป็นชื่อย่อของผู้แต่ง

4.2 ศึกษาเปรียบเทียบกับผังและรูปลักษณ์ของเรือนเวียงจันทน์จากการสำรวจภาคสนามของอริศรี ปาณินท์ และคณะ โดยการศึกษาและสำรวจเรือนอนุรักษ์ในเมืองเวียงจันทน์ของแม่ติงคำ คำวงใสที่บ้าน

ดอนหนูน เมืองไซธานี ซึ่งเป็นเรือนหลังเดียวกับที่โซฟี เคลมมอนด์ ชาปองเตียร์ และปิแอร์ เคลมมอนด์ สำรวจเมื่อ ค.ศ.1972 การสำรวจและศึกษาของอริสตี ปาณินท์ และคณะดำเนินการในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2553 ในการศึกษาครั้งนี้ ได้สำรวจเรือนอนุรักษ์ของแม่ตังคำ คำวงใส พร้อมกับสำรวจเรือนในชุมชนเกษตรกรรมชานเมืองเวียงจันทน์ที่บ้านหัวห้า เมืองหาดทรายฟองอีก 2 หลัง คือ เลขที่ 146 หน่วย 15 และเลขที่ 134 หน่วย 14

4.3 ศึกษาเปรียบเทียบรูปลักษณะ และผังเรือนของลาวเวียงซึ่งเป็นกลุ่มที่อพยพมาจากเวียงจันทน์มาตั้งถิ่นฐานในภาคกลาง ในพื้นที่อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยอริสตี ปาณินท์ และวินดี พินิจวรสิน ในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2554 โดยศึกษาเรือนของลุงลักษณะ และป่ากร สีบุผา เลขที่ 53 หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านซ้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และเรือนของลุงเฉลิม สิงห์พิทักษ์ เลขที่ 46 หมู่ 6 ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

4.4 ศึกษาเปรียบเทียบรูปลักษณะ ผังเรือนและการดำรงชีวิตของลาวแก้ว ซึ่งเป็นหัวข้อในการศึกษาครั้งนี้ โดยเลือกศึกษาที่บ้านตาลเสี้ยน อำเภอพระพุทธรูป จังหวัดสระบุรี เลือกศึกษาและสำรวจเรือนเก่าอายุเกิน 150 ปี ซึ่งหลงเหลืออยู่ในหมู่บ้าน 2 หลัง คือ เรือนของนายบุญช่วย วงษ์ษา เลขที่ 31 หมู่ 11 บ้านตาลเสี้ยน และเรือนของนายบุญเลิศ วงษ์ศรี เลขที่ 32 หมู่ 11 บ้านตาลเสี้ยน อำเภอพระพุทธรูป จังหวัดสระบุรี

เหตุผลของการเลือกกรณีศึกษาที่บ้านตาลเสี้ยน คือ จากการการกวาดต้อนครัวลาวจากเวียงจันทน์และเมืองข้างเคียงในปีพ.ศ. 2322 ในสมัยกรุงธนบุรี มีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานที่สระบุรี ธนบุรี ราชบุรี จันทบุรี และครั้งต่อมา พ.ศ. 2370 ในสมัยรัชกาลที่ 3 ก็พบว่ามี การกวาดต้อนชาวลาวจากเวียงจันทน์ และเมืองข้างเคียงมาตั้งถิ่นฐานที่สระบุรี และอยุธยา ซึ่งมีทั้งลาวเวียง และลาวแก้ว (Kirdsiri, 2010: 68-69) ดังจะเห็นได้ว่าชาวลาวจากเวียงจันทน์ และเมืองข้างเคียงเข้ามาอยู่ในสระบุรีหลายระลอก และช่วงระยะเวลาของการตั้งถิ่นฐานยาวนานกว่า 200 ปี และจากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า ชาวบ้านตาลเสี้ยนต่างตระหนักในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวแก้ว มีความภูมิใจในความเป็นลาวแก้ว และมีความมุ่งมั่นในการเก็บรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง

การศึกษาทั้ง 4 ขั้นตอนดังกล่าว สามารถศึกษาเปรียบเทียบได้เป็นช่วงๆ ไปตั้งแต่เรือนลาวเวียงจันทน์ เรือนลาวชานเมืองเวียงจันทน์ เรือนลาวเวียงในราชบุรี และเรือนลาวแก้วในสระบุรี ซึ่งคาดว่าจะสามารถได้ข้อสรุปที่ตอบคำถามในการศึกษาวิจัยได้อย่างมีเหตุผล

5. ข้อกังขาที่พบใหม่ในกระบวนการของการศึกษาวิจัย

จากข้อมูลเอกสารที่กล่าวว่า ลาวที่มาจากเวียงจันทน์ คนไทยมักเรียกว่าลาวเวียง และมีที่มาจากชนบทของเวียงจันทน์ เรียกว่า “ลาวแก้ว” ที่มาจากหลวงพระบางเรียกว่า “ลาวครั่ง” หรือ “ลาวภูคัง” และที่มาจากเชียงขวางเรียกว่า “ลาวพวน” (Kirdsiri, 2010: 68-69, Teerasasawat, 2000: 130) Piyapan, 1998: 11-17) สำหรับลาวแก้วที่บ้านตาลเสี้ยนซึ่งชาวบ้านเองไม่สามารถระบุได้ว่าตนเองมาจากไหน เพราะเวลาผ่านไปหลายชั่วอายุคนแล้วนั้น จากการสัมภาษณ์นายบุญช่วย วงษ์ษา และนายบุญเลิศ วงษ์ศรี เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2559 เข้าใจว่าบรรพบุรุษของตนมาจากเวียงจันทน์ แต่ไม่สามารถยืนยันได้เพราะรุ่นปู่ย่าได้เสียชีวิตหมดแล้ว เหลือคนรุ่นพ่อแม่ ซึ่งมีอายุประมาณ 80 กว่าปีนั้นก็ไม่สามารถระบุได้ ตระหนักเพียงแต่

ว่ากลุ่มของตนเป็นลาวแก้ว แต่ในการสำรวจภาคสนามช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2559 นี้ในทีมผู้ช่วยวิจัยภาคสนาม มีนักศึกษาชั้นปีที่ 3 และ 4 จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุพรรณบุรี หลวงพระบาง สปป.ลาว เป็นผู้ช่วยสำรวจด้วย 3 คน คือ ไพบุณ ทิพย์พะไท, วันนะสี รัตตะนะใส และวงปะสิต จันพะแก้ว ทั้ง 3 คนเป็น ชาวหลวงพระบาง ต่างก็ยืนยันว่าสำเนียงลาวที่ชาวบ้านพูดได้ตอบกันเอง และได้ตอบกับเขาทั้งสามคนเป็น สำเนียงลาวหลวงพระบาง ไม่ใช่เวียงจันทน์

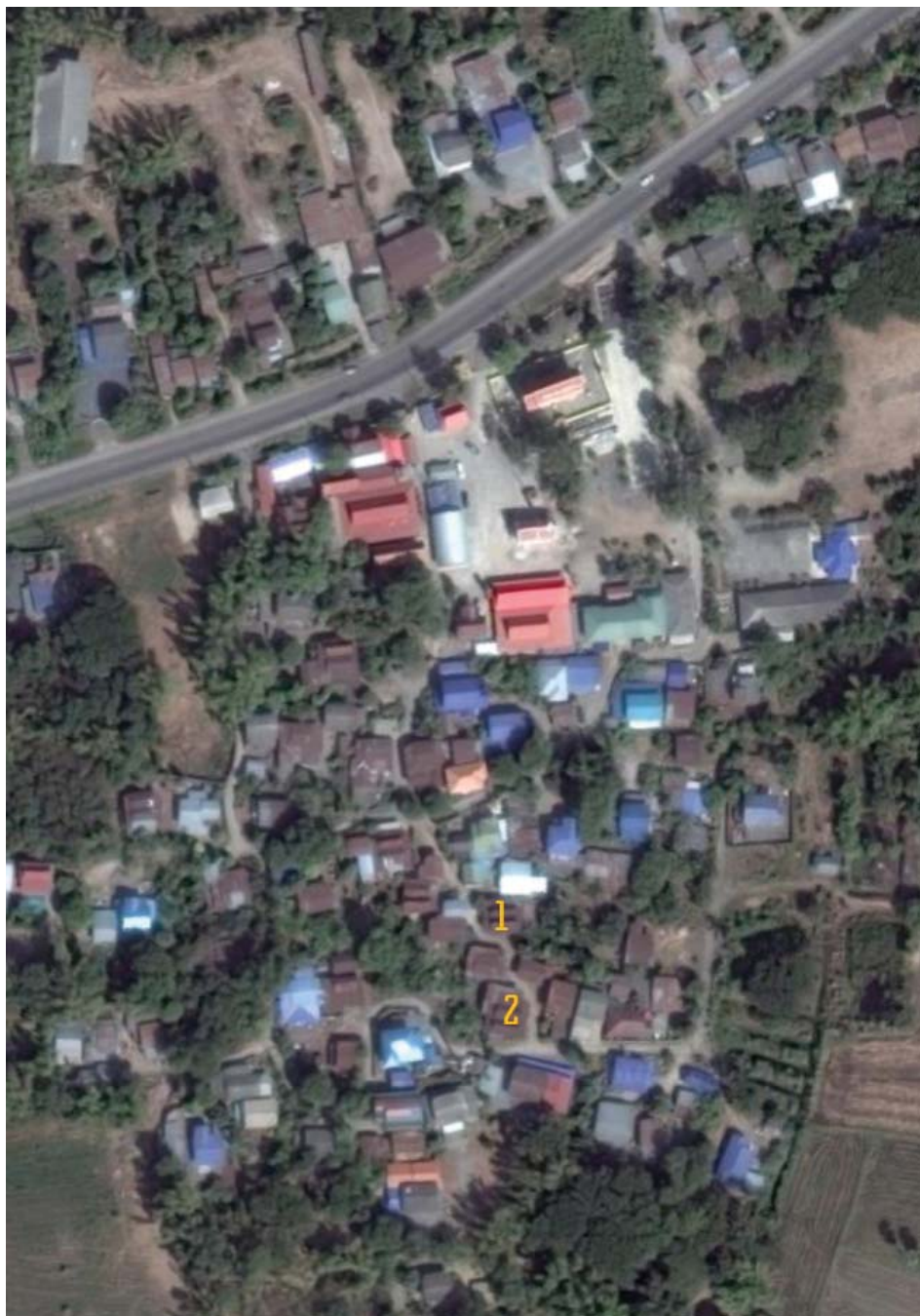
จากการศึกษาประวัติศาสตร์การสงครามระหว่างสยามกับลาวตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีในช่วงปีพ.ศ. 2322 ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 1 และสงครามครั้งใหญ่คราวศึกเจ้าอนุวงศ์ในช่วงปีพ.ศ. 2369-2371 ในสมัย รัชกาลที่ 3 ซึ่งมีการกวาดต้อนครัวลาวเข้ามาสู่ไทยหลายระลอก และในการกวาดต้อนมาแต่ละครั้งนั้น บาง ครั้งไม่ได้เดินทางตรงมาสู่จุดหมายปลายทางในภาคกลางโดยตรง โดยเฉพาะชาวลาวจากหลวงพระบาง และ เชียงขวาง ซึ่งเป็นพื้นที่ห่างไกลกว่าเวียงจันทน์ ชาวลาวที่อพยพจากหลวงพระบาง และเชียงขวางบางกลุ่ม แวะมาตั้งถิ่นฐานแถบเวียงจันทน์เป็นช่วงระยะเวลายาวนานเป็น 10-20 ปี อาจส่งผลต่อลักษณะพื้นฐานของ การอยู่อาศัยที่ปรับเปลี่ยนไปได้ กลุ่มลาวจากเชียงขวางหรือหลวงพระบาง เมื่อมาอยู่เวียงจันทน์ช่วงยาวนาน อาจถูกกวาดต้อนมาพร้อมกับกลุ่มชาวเวียงจันทน์ในการศึกสงครามครั้งต่อมาก็ได้ นี่อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ชาว ลาวแก้วบ้านตาลเสี้ยนที่คาดว่าจะเป็ชาวลาวเวียงจันทน์ในชนบท อาจยังมีสำเนียงพูดแบบหลวงพระบางถิ่น กำเนิดดั้งเดิมได้

6. ลาวแก้ว บ้านตาลเสี้ยน ตำบลหนองแก อำเภอพะพุลธบาท จังหวัดสระบุรี

บ้านตาลเสี้ยน ตำบลหนองแก อำเภอพะพุลธบาท จังหวัดสระบุรี เป็นหมู่บ้านลาวแก้วที่มีอายุ การตั้งถิ่นฐานเกินกว่า 150 ปี ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของถนนหมายเลข 3020 ซึ่งแยกจากถนนพหลโยธินระหว่าง วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีกับโรงพยาบาลพระพุทธรบาท ในพื้นที่บ้านตาลเสี้ยนซึ่งเป็นชุมชนลาวแก้ว มี สถานที่ใกล้เคียงคือ การประปาส่วนภูมิภาคสระบุรี สหกรณ์การเกษตรพระพุทธรบาทสระบุรี องค์การบริหาร ส่วนตำบลหนองแก และไร่เบญจรงค์กุล ในพื้นที่หมู่บ้านมีวัดตาลเสี้ยนเป็นที่หมายตาหลักของหมู่บ้าน ลักษณะ ของผังหมู่บ้านแสดงให้เห็นภาพของหมู่บ้านเก่าแก่ที่ไม่ได้มีการจัดผังหมู่บ้านเป็นแบบถนนตาตาราง แต่จะ เป็นลักษณะที่ถนนเป็นรูปแบบคดเคี้ยวมีรูปทรงอิสระที่แสดงให้เห็นได้ชัดว่า มีการสร้างเรือนและกลุ่มเรือน ก่อน แล้วถนนเป็นสาธารณูปโภคที่มาทีหลัง ซึ่งจะต่างกับการวางผังหมู่บ้านใหม่ชัดเจนที่ถนนจะเป็นรูปแบบ ตาตาราง คือ สร้างถนนก่อนแล้วจึงสร้างเรือนทีหลัง

ลักษณะของผังหมู่บ้านแบ่งเป็นหมู่ๆหนึ่งประมาณ 50-60 หลังคาเรือน กลุ่มเรือนเกาะตัวกันเป็น กระจุกใกล้ๆ กัน มีทุ่งนาโอบล้อมหมู่บ้านโดยรอบ ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตร แต่ปัจจุบันการทำนาลด น้อยลง เริ่มมีอาชีพรับจ้าง ทำไร่ และปลูกข้าวโพด การทำน่ายังอาศัยฝนโดยทำนาแบบนาปี ชาวบ้านนับถือ พุทธ ไปทำบุญในช่วงเทศกาลที่วัดตาลเสี้ยนกันอย่างพร้อมเพรียง

สังคมของลาวแก้วบ้านตาลเสี้ยนยังเป็นสังคมแบบดั้งเดิม คือ ยังคงมีลักษณะของสังคมแบบเครือ ญาติอยู่อย่างแน่นแฟ้น ยังอ้างไร่ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งคล้ายคลึงกับคนไทยโดยทั่วไป เช่น ประเพณีสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา และนอกจากนี้ ยังมีพิธีเลี้ยงผีปู่ตา พิธีทำบุญกลางบ้าน หรือเบิก บ้าน ซึ่งเป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อสะเดาะเคราะห์ให้แก่ตนเองและครอบครัว ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกอย่างที่ยังอ้างไว้ คือ ภาษาพูด อาหาร และการทอผ้าฝ้าย โดยใช้ฝ้ายที่ปลูกเองบนที่ดอนในอำเภอพะพุลธบาท

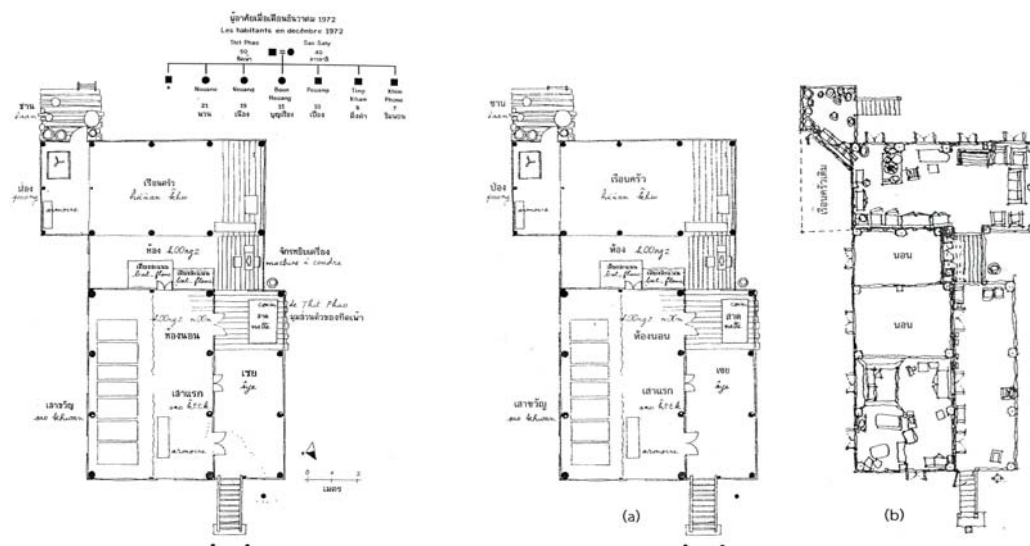
ภาพที่ 1: ผังหมู่บ้านตาลเสียน ตำบลหนองแก อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี แสดงให้เห็นวัดตาลเสียน และเรือนสองหลังที่สำรวจ

ที่มา: ปรับปรุงจาก www.google.co.th/map เข้าถึงเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2559

7. การศึกษาเปรียบเทียบเรือนลาวในกลุ่มลาวเวียงจันทน์ ลาวเวียงในราชบุรี และลาวแจ้ ในสระบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มว่าจะมีความต่อเนื่องในรูปลักษณะทางทิศของผังเรือน

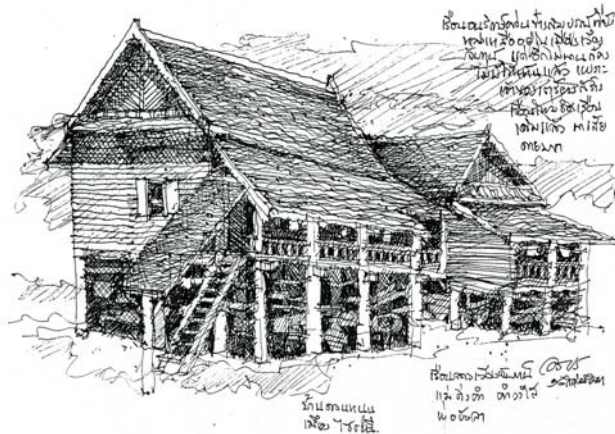
7.1 เรือนลาวในเวียงจันทน์

ลักษณะรูปลักษณะของเรือนที่จะใช้เป็นฐานในการศึกษา คือ เรือนอนุรักษของแม่ตึงคำ และพ่อบัว
ลา คำวงใส ที่บ้านดอนหนูน เมืองโขหานี เวียงจันทน์ ซึ่งอรศิริ ปาณินท์ และคณะเข้าศึกษา และสำรวจเมื่อ
เดือนสิงหาคม พ.ศ.2553 (ค.ศ.2010) ซึ่งพบว่าเป็นหลังเดียวกับที่ SPC ได้ทำการศึกษาไว้เมื่อธันวาคม ค.ศ.
1972 เรือนหลังนี้เป็นเรือนอนุรักษที่เหลืออยู่เพียงหลังเดียวที่บ้านดอนหนูน

ภาพที่ 2: ผังพื้นเรือนแม่ตึงคำ คำวงใส ที่ปรากฏ
ในเอกสารของ SPC
ที่มา: SPC, 1990: 89

ภาพที่ 3: เปรียบเทียบผังพื้นเรือนที่ SPC สำรวจเมื่อ ค.ศ.
1972 (a) และอรศิริ ปาณินท์ และวันดี พินิจวรสิน สำรวจ
เมื่อ ค.ศ. 2010 (พ.ศ.2553)
ที่มา: Pinijworasin, 2012: 49.

ภาพที่ 4: รูปลักษณะของเรือน แม่ตึงคำ คำ
วงใส เมื่อสำรวจ ค.ศ. 2010 (พ.ศ.2553)
ที่มา: อรศิริ ปาณินท์

เรือนแม่ต๋ำ และพ่อบัวลา คำวงใส เป็นตัวอย่างของเรือนแบบเวียงจันทน์ที่มีหลังคาคลุมบันไดขึ้นด้านหน้า (เทิบ) ตรงสู่เสี้ยซึ่งเป็นส่วนเปิดโล่ง มีหลังคาคลุมกระหนาบกับส่วนโถงกลางและส่วนนอนซึ่งต่อเนื่องไปยังห้องโถงก่อนเข้าถึงเรือนครัวซึ่งอยู่ปิดท้ายเรือน ท้ายเรือนครัวมีชานเปียกซึ่งมีหลังคาคลุม ระดับพื้นเรือนของเสี้ย ห้องกลาง และห้องนอนเท่ากัน มีแต่เพียงไม้กั้นประตูแบ่งพื้นที่ระหว่างห้องกลางและเสี้ยซึ่งสูงประมาณ 10 เซนติเมตร เป็นเพียงเครื่องแสดงการแบ่งเขตในระดับพื้นที่เท่ากัน ความต่อเนื่องระหว่างห้องนอนไปยังเรือนครัว มีห้องเล็กๆ คั่นกลางแบบเปิดโล่งเป็นที่ตั้งตั่งเล็กๆ (เตียงสะแนน) สองตัว เพื่อเตรียมไว้ให้แขกหรือผู้มาเยือนนอน ส่วนห้องโถงนี้ต่อเนื่องไปยังเรือนตัวที่ตั้งขวางปิดท้ายเรือน ซึ่งต่อเนื่องกับชานเปียกใต้หลังคาคลุมตรงบันไดหลังเรือน (ดูภาพที่ 2)

ในการสำรวจภาคสนามโดยอริศรี ปาณินท์ และวันดี พิณจวรสิน เมื่อพ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) ซึ่งห่างจากการสำรวจของ SPC มา 38 ปี ได้พบการปรับเปลี่ยนพื้นที่ภายในเรือนภายใต้กรอบเดิม โดยมีการปรับเปลี่ยนบริเวณห้องนอนเดิมกันรวมกับโถงกลาง และแบ่งเป็น 2 ห้อง บริเวณห้องเดิมที่เคยตั้งเตียงสะแนนกันเป็นห้องอีก 1 ห้อง และเรือนครัวเดิมมีการปรับเปลี่ยนให้มีที่นั่งพักผ่อนร่วมด้วย เพิ่มเติมบันไดลงหลังเรือนเป็นบันไดเปิดโล่งไม่มีหลังคาคลุม ส่วนหลังคาคลุมบันไดหน้าเรือนเดิมมีเสารับขายคาเป็นเสาคู่ถูกปรับเปลี่ยนเป็นเสาเดี่ยว (ภาพที่ 4)

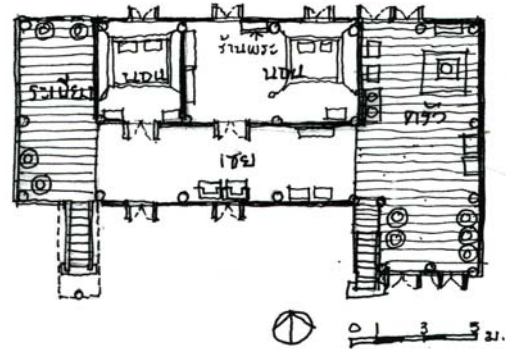
เรือนแม่ต๋ำ และพ่อบัวลา คำวงใสนี้แม้จะมีการปรับเปลี่ยนการใช้สอยภายในตามระบบการอยู่แบบใหม่ แต่ก็ยังรับว่ายังคงเป็นเอกลักษณ์ของเรือนเวียงจันทน์ดั้งเดิมไว้ค่อนข้างมาก แต่เป็นที่น่าเสียดายเพราะในคราวสำรวจเมื่อ พ.ศ.2553 นั้น แม่ต๋ำเตรียมสร้างเรือนใหม่อยู่ข้างๆ เรือนเดิม และไม่แน่ใจว่าจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2559) เรือนหลังนี้ยังคงอยู่หรือไม่ เพราะเป็นเรือนเวียงจันทน์หลังสุดท้ายที่จะพบเห็นได้ในเมืองเวียงจันทน์

7.2 เรือนแบบชนบทในพื้นที่สงวนเพื่อการเกษตรกรรมของเวียงจันทน์

เพื่อให้การศึกษาเรือนเวียงจันทน์เชื่อมโยงมายังเรือนลาวในภาคกลางของไทยสมบูรณ์ขึ้น จึงได้สำรวจภาคสนามในพื้นที่ชานเมืองเวียงจันทน์ซึ่งเป็นพื้นที่สงวนเพื่อการเกษตรกรรม การสืบค้นเรือนลักษณะนี้ในเมืองเวียงจันทน์ไม่ใช่ของง่าย เพราะสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทีมวิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว คือ อาจารย์คัมพี สุกสะบายเป็นผู้นำพาเข้ายังพื้นที่ศึกษาซึ่งเป็นพื้นที่ที่กำหนดไว้สำหรับการเกษตรของเวียงจันทน์ที่บ้านหัวห้า เมืองหาดชายฟอง เพื่อเข้าสำรวจและสัมภาษณ์เรือนเจ้าของเรือน 2 หลัง คือ เรือนเลขที่ 146 หน่วย 15 และเรือนเลขที่ 134 หน่วย 14

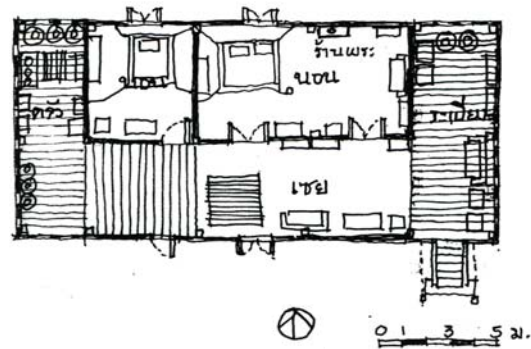
ภาพที่ 5: รูปลักษณ์เรือนเลขที่ 146 หน่วยที่ 5 บ้านหัว
ห้า เมืองหาดชายฟอง เวียงจันทน์
ที่มา: อรศิริ ปาณินท์

ภาพที่ 6: ผังพื้นที่ชั้นบน เรือนเลขที่ 146 หน่วยที่ 5 บ้าน
หัวห้า เมืองหาดชายฟอง
ที่มา: การสำรวจภาคสนาม 15 สิงหาคม พ.ศ.2553

ภาพที่ 7: รูปลักษณ์ของเรือนเลขที่ 134 หน่วยที่ 5 บ้าน
หัวห้า เมืองหาดชายฟอง
ที่มา: อรศิริ ปาณินท์

ภาพที่ 8: ผังพื้นที่ชั้นบนเรือนเลขที่ 134 หน่วยที่ 5 บ้าน
หัวห้า เมืองหาดชายฟอง
ที่มา: จากการสำรวจภาคสนาม 15 สิงหาคม พ.ศ.2553

เมื่อเปรียบเทียบรูปลักษณ์ของเรือนที่เป็นเรือนแบบชนบทของลาวที่บ้านหัวห้า เมืองหาดชายฟองทั้งสอง หลังกับเรือนอนุรักษ์ของแม่ต๋ำ คำวงใสที่บ้านดอนหนูน จะพบความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ รูปลักษณ์ของ ทรงหลังคาและความประณีตในการก่อสร้าง และวัสดุของหลังคา องค์กรประกอบเพียงสองสามประการที่กล่าวมาทำให้ เห็นความแตกต่างของเรือน ระหว่างเรือนในเมืองกับเรือนในชนบทได้อย่างชัดเจน เรือนสองหลังที่บ้านหัวห้า เมือง หาดชายฟอง แม้จะมีองค์ประกอบในการใช้สอยเหมือนกันกับเรือนอนุรักษ์ที่บ้านดอนหนูนทุกประการ แต่ลักษณะ การยื่นชายคาคลุมส่วนที่ไม่ใช่เรือนหลักเป็นการยื่นคลุมพื้นที่โดยตรงไปตรงมา ไม่มีแบบแผนบังคับทำให้รูปลักษณ์ ออกมาดูกลมกลืนกับวิถีชีวิตเกษตรกรรมในชนบท

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบผังพื้นที่ของเรือนอนุรักษ์ที่บ้านดอนหนูนกับเรือนเกษตรกรรมที่บ้านหัวห้า จะพบว่า ระบบการเข้าถึงภายในผังเรือนยังคงกรอบหลักเหมือนเดิม ต่างกันเพียงแต่เรือนในชนบทเข้าถึงจากกระเบื้อง แล้วจึง เชื่อมต่อมายังเขีย ห้องนอน และครัว แต่เรือนอนุรักษ์บ้านดอนหนูน เข้าถึงจากบันไดหน้าเข้าสู่เขียโดยตรง และ เชื่อมต่อจากเขียไปผังส่วนนอนและเรือนครัว ระบบการวางเรือนก็ยังคงเดิม คือ วางเรือนตามตะวัน หัวหัวนอนไป ทางทิศเหนือมีร้านพระอยู่หัวนอนของห้องนอนหลัก ส่วนเขียใช้ในการพักผ่อนของครอบครัว

ความลาดเอียงของหลังคา วัสดุผนัง และการใช้งานใต้ถุนเรือนเป็นสิ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างเรือนในเมืองและเรือนในชนบท ทั้งที่วัสดุผนังก็ใช้ไม่จริงเหมือนกัน มีหลังคาคลุมบันไดเรือนสู่ระเบียง หรือเซียเหมือนกัน ส่วนการใช้งานใต้ถุนเรือนซึ่งมากับสภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เห็นลักษณะเด่นของเรือนชนบทที่มากับภาพลักษณ์ของเรือน

7.3 เรือนลาวเวียงที่บ้านฆ้อง และบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

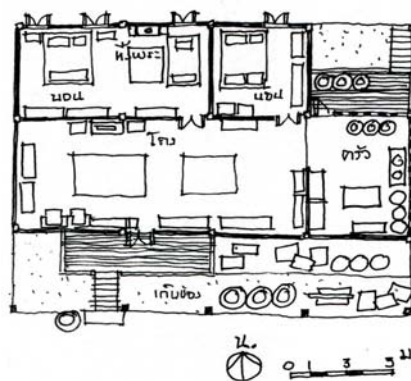
เรือนลาวเวียงในอำเภอโพธารามกระจายตัวอยู่หลายตำบล อาทิเช่น ในพื้นที่ตำบลบ้านเลือก บ้านฆ้อง บ้านสิงห์ และตำบลดอนทราย ซึ่งล้วนแต่มีอายุตั้งถิ่นฐานมายาวนานกว่า 200 ปีทั้งสิ้น (Meesatan: 2550) แต่ในขณะที่จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่ของการพัฒนาอุตสาหกรรม และอุตสาหกรรมเกษตรภาครัฐได้พัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานเพื่อรองรับการพัฒนาดังกล่าว ทำให้จังหวัดราชบุรีได้รับผลกระทบจากระบบการพัฒนาซึ่งส่งผลให้การทำนาในพื้นที่ลดน้อยลง และกลับมีการเติบโตทางด้านอุตสาหกรรมเข้ามาแทนที่

การศึกษาเรือนลาวเวียงนี้ วันดี พินิจวรสินทำการศึกษาไว้ในพื้นที่ตำบลบ้านเลือก ซึ่งได้สรุปผลการศึกษาว่า เรือนมีความแปรเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขทางสังคมและสภาพแวดล้อม แบบแผนส่วนใหญ่ที่ยังรักษาไว้คือ บริเวณเรือนนอน โถง และระเบียงหลังคาเห็บ (Phinijworasin, 2012: 85)

สืบเนื่องจากการศึกษาเรือนลาวเวียงในตำบลบ้านเลือกซึ่งส่วนใหญ่เลิกทำนาแล้ว ทำให้พบความแปรเปลี่ยนในเรือนหลายประการ และการดำรงชีวิต ดังนั้นในการศึกษาเปรียบเทียบเรือนลาวเวียงในไทยกับใน สปป.ลาว ครั้งนี้จึงเลือกพื้นที่ศึกษาในตำบลบ้านฆ้องและบ้านสิงห์ในอำเภอโพธารามที่ยังมีวิถีชีวิตการเกษตรมาอย่างต่อเนื่อง มีการทำนาปรังเพราะมีระบบชลประทานที่ดี สามารถทำนาได้ปีละ 2-3 ครั้ง ยังมีการเลี้ยงวัวเพื่อเอาไว้อขายหรือเอาไว้ใช้ไถคราด เครื่องจักรที่ใช้ทำนาในปัจจุบัน นอกจากนั้น ในพื้นที่ตำบลบ้านสิงห์ นอกจากจะทำนาแล้วยังสามารถทำสวนทำไร่ เป็นอาชีพควบคู่กับการทำนาได้ด้วยซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมอย่างชัดเจน

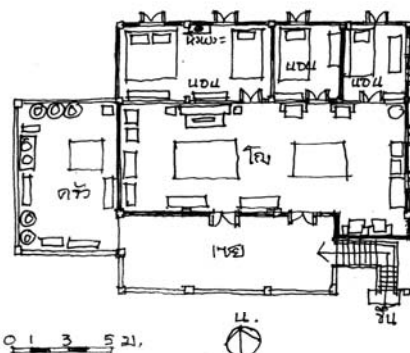
ภาพที่ 9: รูปลักษณะของเรือนลาวเวียงของลุงลักษณะกับป้ากร สิบบุ ผา เลขที่ 5 หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านฆ้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ที่มา: อรศิริ ปาณินท์

ภาพที่ 10: แผนผังชั้นบนเรือนเลขที่ 53 หมู่ 8 ตำบลบ้านฆ้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ที่มา: จากการสำรวจภาคสนาม เมื่อ 25 มกราคม พ.ศ.2554

ภาพที่ 11: รูปลักษณะของเรือนลาวเวียงของลุงเฉลิม สิงห์พิทักษ์ เลขที่ 46 หมู่ 6 ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
ที่มา: จากการสำรวจภาคสนาม เมื่อ 25 มกราคม พ.ศ. 2554

ภาพที่ 12: แผนผังชั้นบนเรือน เลขที่ 46 หมู่ 6 ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
ที่มา: จากการสำรวจภาคสนาม เมื่อ 25 มกราคม พ.ศ. 2554

จากการศึกษาเรือนลาวเวียงที่บ้านซ้อง และบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรีได้พบว่า รูปลักษณะของเรือนแบบเรือนจั่วเดียว และจั่วแฝดมีการยื่นหลังคาคลุมระเบียง (เทิบ) ยังปรากฏอยู่ทั้งสองพื้นที่ การวางผังพื้นที่ชั้นบนของเรือนยังเป็นลำดับรูปแบบเดียวกับผังพื้นเรือนในบ้านดอนหนูน และบ้านหัวห้าในเวียงจันทร์ คือ จากบันไดหน้าเรือนเข้าสู่ระเบียงโล่งด้านหน้า (เซีย) และต่อเนื่องไปยังโถงกลางเรือนซึ่งมีห้องนอนอยู่ทางทิศเหนือเรียงกัน ส่วนครัวมีทั้งแบบแยกจากเซีย และแยกจากโถง ซึ่งก็ยังเป็นระบบผังพื้นของเรือนลาวที่ชัดเจน (SPC, มปป.: 141) ทิศทางการวางเรือนและการหันหัวนอนก็ยังเป็นรูปแบบเดียวกัน คือ วางเรือนตามตะวันและหันหัวนอนไปทางทิศเหนือ

เรือนลาวเวียงที่เป็นกรณีศึกษาจากบ้านซ้อง และบ้านสิงห์นี้มีลักษณะที่ค่อนข้างต่างไปจากเรือนลาวในพื้นที่หลายแห่ง เพราะส่วนใหญ่มักจะเป็นเรือนที่แฝงตัวอยู่ในรูปทรงของเรือนไทยแบบประเพณี (Inpuntang, 2012, Panin, 2012, Piniworasin, 2012) แต่แสดงเอกลักษณ์เรือนลาวในผังพื้น แต่ทั้งสองแห่งไม่ได้อยู่ภายใต้ร่มเงาของเรือนไทยแบบประเพณีที่เป็นเรือนหลังคาจั่วทรงสูงมีเหงา และปั้นลม

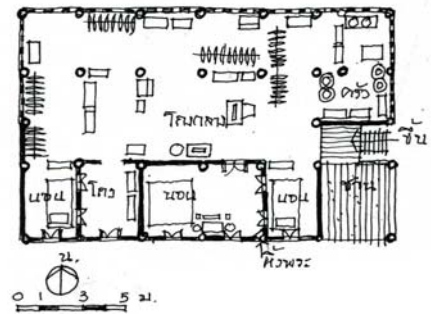
7.4 เรือนลาวแฉ้วที่บ้านตาลเสี้ยน ตำบลหนองแก อำเภอพระสมุทรธนา จังหวัดสมุทรปราการ

จากการสำรวจเบื้องต้นได้ทราบว่า “ลาวแฉ้ว” คือ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่มาจากพื้นที่ชนบท หรือพื้นที่โดยรอบที่ใกล้เคียงกับเวียงจันทร์ อันเป็นที่มาของคำถามต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการศึกษานี้ที่ระบุในหัวข้อที่ 3 ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น แต่เป็นที่ทราบกันดีว่าในแต่ละช่วงเวลา แต่ละยุคสมัยโดยเฉพาะในช่วงย้อนยุคไปกว่า 200 ปี อันเป็นช่วงเวลาของการโยกย้ายถิ่นฐานของกลุ่มลาวเข้ามาสู่ไทยทั้งที่เข้ามาเอง และเข้ามาเพราะศึกสงคราม ความต่างของเมืองและชนบทมีลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ต้องการเน้นเรือนลาวแฉ้ว ซึ่งจากข้อมูลเบื้องต้นว่าเป็นลาวที่เคลื่อนย้ายมาจากชนบทของเวียงจันทร์ จึงจำเป็นต้นศึกษาเกี่ยวกับเรือนลาวเวียง ซึ่งเป็นลาวจากเวียงจันทร์ควบคู่กันไปด้วย ผนวกกับการศึกษาในช่วงต้นถึงเรือนเวียงจันทร์ และเรือนชนบทของเวียงจันทร์ที่พบความต่างเฉพาะรูปลักษณะ แต่ผังพื้นยังคงรูปแบบเดียวกันทำให้เห็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาเรือนลาวเวียงควบคู่กับเรือนลาวแฉ้วด้วย

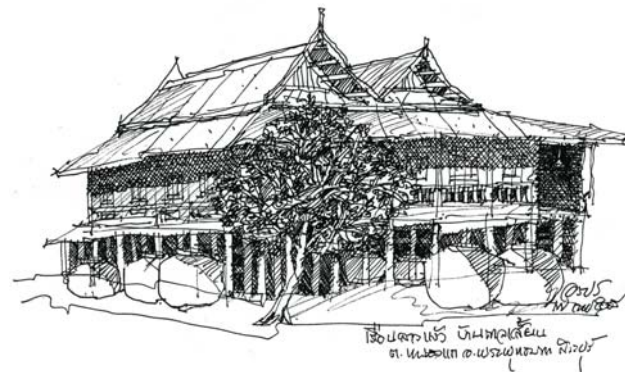
ในการศึกษาเรือนลาวแก้ว บ้านตาลเสี้ยน ตำบลหนองแก อำเภอพะพุตบาท จังหวัดสระบุรี (ภาพที่ 1) ได้ศึกษาเบื้องต้นพบว่าเรือนที่มีอายุเกิน 150 ปี ในพื้นที่มีเพียง 2 หลัง คือ เรือนของนายบุญช่วย วงษ์ชา เลขที่ 31 หมู่ 11 (หมายเลข 1 ในภาพ 1) และเรือนของนายบุญเลิศ วงษ์ศรี เลขที่ 32 หมู่ 11 (หมายเลข 2 ในภาพ 1) เรือนทั้งสองหลังมีอายุการสร้างใกล้เคียงกัน คือ ประมาณ 150 ปี และทั้งสองหลังถูกบรรจุในโครงการอนุรักษ์ของทางจังหวัดสระบุรี

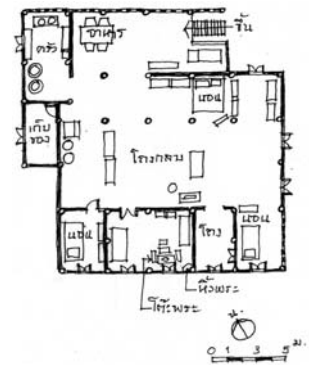
ภาพที่ 13: รูปลักษณะของเรือนลาวแก้วของนายบุญช่วย วงษ์ชา เลขที่ 13 หมู่ 11 บ้านตาลเสี้ยน ตำบลหนองแก อำเภอพะพุตบาท จังหวัดสระบุรี
ที่มา: อรศิริ ปาณินท์

ภาพที่ 14: ผังพื้นที่ชั้นบนเรือนเลขที่ 31 หมู่ 11 บ้านตาลเสี้ยน ตำบลหนองแก อำเภอพะพุตบาท จังหวัดสระบุรี
ที่มา: การสำรวจภาคสนาม เมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2559

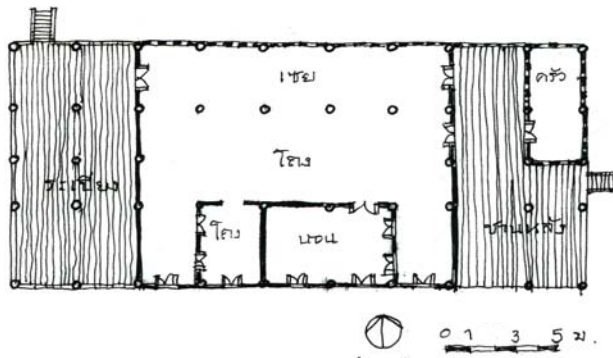

ภาพที่ 15: รูปลักษณะของเรือนลาวแก้วของนายบุญเลิศ วงษ์ศรี เลขที่ 32 หมู่ที่ 11 บ้านตาลเสี้ยน ตำบลหนองแก อำเภอพะพุตบาท จังหวัดสระบุรี
ที่มา: อรศิริ ปาณินท์

ภาพที่ 16: ผังพื้นที่ชั้นบน เรือนเลขที่ 32 หมู่ที่ 11 บ้านตาลเสี้ยน ตำบลหนองแก อำเภอพะพุตบาท จังหวัดสระบุรี
ที่มา: การสำรวจภาคสนาม เมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2559

รูปลักษณะเรือนลาวแก้วบ้านตาลเสี้ยน ถูกครอบงำด้วยรูปลักษณะของเรือนไทยแบบประเพณี ในลักษณะเรือนจั่วแฝดที่มีเหงาปิดจั่วแต่ไม่มีบันลม จั่วหนึ่งคลุมส่วนที่เป็นห้องอันประกอบด้วยห้องพระ ห้องนอน และโถงเล็ก ตัวเรือนหลักเป็นแบบเรือนไทยสามห้องเสามีพะไลสองข้าง และกันส่วนพะไลเป็นห้องนอนอีก 2 ห้อง ทำลักษณะเช่นเดียวกันนี้ทั้ง 2 หลัง สำหรับหลังเลขที่ 31 หมู่ที่ 11 ของนายบุญช่วย วงษ์ษา ผังพื้นที่เห็นในปัจจุบันเป็นเรือนที่มีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิม นายบุญช่วยเล่าให้ฟังว่าแต่ก่อนนี้ เรือนมีระเบียงหน้าขนาดใหญ่ เข้าสู่เสียที่เป็นโถงต่อเนื่องก่อนถึงห้องนอน ส่วนครัวแยกออกจากส่วนโถง และเสียไปอีกปีกหนึ่งทางด้านทิศตะวันออก และมีชานหลังด้วย พะไลทั้งสองข้างเป็นห้องโถงต่อจากเสียและโถงกลาง รูปแบบเดิมแสดงลักษณะผังพื้นของเรือนลาวแบบสองจั่วที่คลุมด้วยหลังคาทรงไทย เพราะการคลุมส่วนที่เป็นชานหน้าหลังแทนที่จะใช้หลังคาคลุมแบบเกีบของลาว จะใช้หลังคาแบบปีกนกของเรือนไทยแทนที่

ภาพที่ 17: ผังพื้นที่ชั้นบนในอดีต
ของเรือนลาวแก้วของนายบุญช่วย
วงศ์ษา เลขที่ 31 หมู่ 11 บ้าน
ตาลเสี้ยน ตำบลหนองแก อำเภอบาง
พระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี
ที่มา: จากการสัมภาษณ์นาย
บุญช่วย วงศ์ษา และการสำรวจ
สนาม เมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2559

ภาพที่ 18: แสดงรูปลักษณะของเรือน และอิทธิพล
เรือนไทยผนวกศิลปะจีน

ภาพที่ 19: แสดงพื้นที่ใช้งานภายใน เชีย และโถงเรือน แสดงให้เห็นส่วนที่เป็นห้องนอน ส่วนพะไลที่ปรับเป็นส่วนนอน และครัว

สำหรับเรือนหลังนี้ นอกจากจะได้อิทธิพลของเรือนไทยประเพณีทั้งรูปแบบรูปทรง และรายละเอียดขององค์ประกอบเรือน เช่น ฝาปะกนลูกฟัก ฝาเพี้ยมแล้ว ยังได้อิทธิพลของศิลปะจีนในองค์ประกอบตกแต่งภายใน เรือนด้วยการใช้สอยภายในเรือนมีลำดับการใช้สอยคล้ายคลึงกับเรือนลาวที่บ้านหัวห้า (ภาพที่ 6 และภาพที่ 8) และเรือนลาวเวียงที่บ้านฮ่อง บ้านสิงห์ ราชบุรี (ภาพที่ 10 และภาพที่ 12) คือ เข้าจากระเบียงสู่ เชีย โถงกลาง และห้องนอน ครัว แต่ปัจจุบันมีการรื้อระเบียบนี้มาเข้าทางด้านขวาหลังสู่โถงกลาง และห้องนอนทำให้ภาพลักษณ์ของเรือนลาวเดิมเลือนหายไป

เรือนลาวแก้วที่บ้านตาลเสี้ยนอีกหลังหนึ่งที่มีอายุการสร้างประมาณ 150 ปี เช่นเดียวกัน คือ เรือนของนายบุญเลิศ วงษ์ศรี เลขที่ 32 หมู่ 11 ซึ่งเป็นเรือนที่ถูกครอบงำด้วยเรือนไทยแบบประเพณีเช่นเดียวกันทั้งรูปลักษณะภายนอกของเรือนไทยประเพณีแบบจั่วแฝด ฝาปะกนทั้งภายนอกและภายใน ฝาเพี้ยมกันส่วนนอนและโถง พะไลของข้างท้ายเรือน และองค์ประกอบตกแต่งภายในเป็นศิลปะแบบจีน เรือนหลังนี้ตัดชานออกเพื่อความปลอดภัย บันไดขึ้นเรือนตรงสู่ระเบียบภายใน และถ่ายสู่โถงกลาง ห้องนอน และครัว ลักษณะของการลำดับการเข้าถึงฟังก์คล้ายคลึงกับเรือนลาวชนบท และเรือนลาวเวียงราชบุรีภายในห้องนอนหลักมีหิ้งพระ และโต๊ะหมู่บูชา ส่วนพะไลหัวท้ายกันเป็นห้องนอนเล็กๆ อีก 2 ห้อง

ลักษณะลำดับการเข้าถึงจากบันไดหน้าเรือนสู่ห้องนอนเป็นลักษณะเดียวกันกับเรือนลาวชนบทที่บ้านหัวห้า เพียงแต่ทิศทางของหัวนอนกลับกัน ของเรือนลาวอื่นๆ ในกรณีศึกษานี้จะหันหัวนอนไปทางทิศเหนือ แต่สำหรับลาวแก้วบ้านตาลเสี้ยนจะหันหัวนอนไปทางทิศใต้

ภาพที่ 20: แสดงเรือนลาวแก้วที่ได้รับอิทธิพลจากเรือนไทยแบบประเพณีแบบเรือนจั่วแฝด ทั้งรูปลักษณะและองค์ประกอบของเรือน

ภาพที่ 21: แสดงบันไดทางขึ้นเรือน การใช้พื้นที่โล่งภายใน และการใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือน

ภาพที่ 22: แสดงบันไดเรือน ห้องพระ และครัว

8. สรุปผลการศึกษา

เมื่อได้ศึกษาเปรียบเทียบครบถ้วนตามกระบวนการศึกษาที่ตั้งเป้าหมายไว้ครบทุกขั้นตอนแล้ว ใคร่ย้อนมาตอบคำถามที่ตั้งไว้ในการศึกษาและวิจัย ข้อ 3.1 และ 3.2 อันประกอบด้วย

1. เรือนลาวที่มีถิ่นกำเนิดแตกต่างกัน เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคกลางซึ่งมีวัฒนธรรมหลักของไทยครอบคลุมนอยู่ เรือนลาวในพื้นที่นั้นๆ ยังคงรูปแบบของเรือนลาวมาจากถิ่นต้นกำเนิด หรือมีความแปรเปลี่ยนไปในลักษณะใด? วัฒนธรรมหลักในพื้นที่ใหม่มีผลต่อรูปแบบลักษณะของเรือนลาวหรือไม่? อย่างไร? เพราะเหตุใด

ในการศึกษาเกี่ยวเนื่องของโครงการนี้ ได้ศึกษาเปรียบเทียบหลายขั้นตอนอันประกอบด้วยลาวเวียงจันทน์ ลาวชนบทของเวียงจันทน์ ลาวเวียงในไทยซึ่งมาจากเวียงจันทน์ และลาวแอ่งในไทยซึ่งมาจากชนบทของเวียงจันทน์ ในการศึกษาเกี่ยวเนื่องในครั้งนี้ได้พบว่า หากพิจารณาแผนผังและท่วงทีการลำดับการเข้าถึงเรือน และการต่อเนื่องของพื้นที่ภายในที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือการเข้าถึงจากบันไดหลักสู่ระเบียงใต้หลังคาคลุม (เซีย) เข้าสู่โถงกลาง และจากโถงกลางแยกเข้าห้องนอนและครัว การใช้ระเบียงใต้ชายคาแบบเปิดโล่งของไทยเป็นการทำงานในลักษณะเดียวกันกับเซียของลาว และเห็นได้ชัดเจนว่าระบบการจ่ายการใช้สอยสู่ภายในเรือนเป็นระบบเดียวกันกับเรือนลาวเวียงจันทน์ และลาวในชนบทของเวียงจันทน์ ดังนั้นในแผนผังเรือนดังกล่าวยังคงเอกลักษณ์ของเรือนลาวที่ค่อนข้างชัดเจน

วัฒนธรรมหลักในพื้นที่ใหม่มีผลต่อรูปลักษณะของเรือนลาวหรือไม่ ? อย่างไร ? เพราะเหตุใด ? สำหรับลาวเวียงในราชบุรี ลักษณะรูปลักษณะมีความหลากหลายมีทั้งรูปแบบของเรือนไทย ประเพณีแบบจั่วแฝด และเรือนหลังคาจั่วปั้นหยาแบบมีปีกนกที่ครอบคลุมผังพื้นแบบเรือนลาวที่เป็นเช่นนี้เพราะอิทธิพลของเรือนไทยประเพณีที่แวดล้อมอยู่ในพื้นที่ และเรือนปั้นหยาและจั่วปั้นหยาที่ได้รับอิทธิพลตะวันตกที่แพร่หลายในช่วงรัชกาลที่ 5 และ 6 จนถึงปี พ.ศ. 2500 (Horayangkul and others: 1993)

แต่สำหรับเรือนลาวแก้ว บ้านตาลเสี้ยน ตำบลหนองแก อำเภอบางแพ จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นหัวข้อหลักในการศึกษาครั้งนี้ ได้พบว่า รูปลักษณะของเรือนถูกครอบงำด้วยรูปลักษณะของเรือนไทย ประเพณีอย่างเต็มรูปแบบ ทั้งหลังคาทรงไทยแบบจั่วแฝด องค์ประกอบของผนังทั้งภายในและภายนอก การสร้างเรือนแบบสามห้องเสาแบบมีพะไลสองข้าง และการตกแต่งภายในเรือนด้วยรายละเอียดของไทยและจีน การใช้ฝาเพี้ยมภายในเรือน ท่วงทีของการตกแต่งและการจัดที่ว่างภายใน แต่ภายใต้รูปทรงดังกล่าว จะพบการลำดับพื้นที่การเข้าถึงแบบเรือนลาว คือ เข้าจากบันไดหลักสู่ระเบียงใต้หลังคา (เขีย) ต่อเนื่องมายังห้องกลาง สู่ห้องนอนเรียงกัน และแยกซ้ายหรือขวาสู่เรือนครัว การจัดลำดับการเข้าถึงลักษณะนี้ต่างจากเรือนไทยประเพณีซึ่งเป็นเรือนล้อมชานอย่างชัดเจน

ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะในการดำรงตัวอยู่ในวัฒนธรรมรอมชอมต้องปรับตัวสู่บริบทของวัฒนธรรมหลักที่แวดล้อมอยู่ มีการรับวัฒนธรรมใหม่ด้านรูปทรงเรือนเพื่อให้เกิดเอกภาพในกลุ่ม แต่พร้อมกันนั้นก็ดำรงวัฒนธรรมเดิมของตนเองไว้ในผังเรือน กลายเป็นวัฒนธรรมผสมผสาน (Pongsapitch: 2002) ลักษณะดังกล่าวพ้องกับข้อสรุปของงานวิจัยหลายๆ ชิ้น อาทิ คนจีนอยู่เรือนไทย (Inpuntung : 1999) คนมอญอยู่เรือนไทย (Panin: 2000) และคนมอญอยู่เรือนโคราช (Kaepimai: 2016) แต่งานทุกชิ้นสรุปเช่นเดียวกันคือไม่ว่ารูปทรงเรือนจะตามวัฒนธรรมหลักของกลุ่มแต่ลักษณะของผังเรือน และความเชื่อก็ยังแสดงออกเฉพาะตัวของแต่ละกลุ่ม

2. การเรียกขานลาวจากเวียงจันทน์ว่าลาวเวียง และลาวจากชนบทของเวียงจันทน์ว่า ลาวแก้ว มีผลต่อความต่างของเรือนพักอาศัยของทั้งสองกลุ่มหรือไม่? อย่างไร?

คำตอบจากข้อที่ 1. สามารถโยงมาถึงคำตอบข้อที่ 2. ได้อย่างชัดเจนว่า ลาวเวียง และลาวแก้วจากการศึกษานี้ ลักษณะของแผนผังเรือนอยู่ในระบบเดียวกัน คือ อยู่ในระบบของเรือนลาวเวียงจันทน์ มีแต่เพียงความต่างของรูปทรงของเรือนที่ได้รับอิทธิพลของผังพื้นเรือนลาวเวียงจันทน์ ผังคลุมรูปลักษณะของผังพื้นทั้งเรือนลาวเวียง และลาวแก้วแต่ไม่สามารถให้อิทธิพลมายังรูปลักษณะภายนอกของเรือนได้เต็มรูปแบบ แต่องค์ประกอบปลีกย่อยของรูปทรงอาจปรากฏให้พบได้ อาทิเช่น การยื่นชายคาคลุมระเบียงในไทย มีลักษณะเดียวกันกับการคลุมเขี้ยวเทิบของลาว เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเรือนลาวในพื้นที่ต่างๆ ทั้งในสปป.ลาว และในไทยยังมีเนื้อหาที่น่าสนใจ และน่าศึกษาในเชิงลึกอีกมากมายซึ่งจะทำให้องค์ความรู้เกี่ยวเนื่องได้ขยายขอบเขตได้กว้างขึ้น

บรรณานุกรม

- Angsuvej, Chatupon. (2012). *Kao nok oak nai Ruean Tai-Lao*. (In Thai). [Inside and Outside Ruean Tai-Lao]. Bangkok: Usakane.
- Chotham, Rujira. (2002). *Prawatisart Thai tong tin lae klum chartipan Lao-Ngawe*. (In Thai). [Local History and Lao Ngaew Ethnic]. Bangkok: Thailand Research Fund.
- Clement Chapenter, Sophie and Clement Pierre. (2003). *Ruean Lao nai ket Vieng Chan lae Luangprabang*. (In Thai). [Lao houses in Vientiane and Luang Prabang]. Kanyala Kattiyasak and Other; Translate in Lao. Kirdsiri Kreangkrai; Translate in Thai. Bangkok: Usakane.
- Horayangkul, Vimolsit and others. (1993). *Pttanakarn naew kwam kit lae roob baeb kong ngan satapatayakam: adeed pajuban lae anakot*. (In Thai). [Development of concepts and characteristics of architecture: past, present and future]. Bangkok: the association of Siamese Architects.
- Inpuntung, Vira. (2012). *Ruean Lao Song: karnklai roob nai song tosawad*. (In Thai). [Lao Song Houses: the transition of form in two decades]. Bangkok: Usakane.
- Kirdsiri, Kreangkrai. (2010). *Poom lang karn tang tin tan klum chatipan Tai-Lao lae karn kluen yai khao su pratet Thai*. (In Thai). [Historical Background of Tai-Lao settlement and movement to Thailand. Prawattisart Sathapattayakam lae Sathapattayakam Thai]. (Najua: History of Architecture and Thai Architecture), 7(1), 83-131.
- Panin, Ornsiri. Chantavira, Noppadon. (2012). *Ban lae ruean Phuan Chiangkwang: kan klab ma tang tin tan mai nai pern tee derm*. (In Thai). [Phuan Chieng Kwang houses and villages: the resettlement in the old area]. Bangkok: Usakane.
- Pinijworasin, Wandee. (2012). *Song satan... Ban ruean Lao Vieng*. (In Thai). [Two Places... Lao Vieng Houses]. Bangkok: Usakane.
- Piyapan, Bangon. (1998). *Lao nai Krung Rattanakosin*. (In Thai). [Lao in Rattanakosin Era]. Bangkok: Thailand Research Fund.
- Pongsapitch, Amara. (200). *Kwam lark lai tang wattanatam*. 3rd edition. (In Thai). [Diversity of Culture]. Bangkok: CulaLongkorn University Press.
- Samantararat, Sarun. (2013). *Plad tin tee yon yang*. (In Thai). [Diaspora Conflict]. Bangkok: Usakane.
- Srisawas, Boonchoey. (2004). *Ratch-Anachak Lao*. (In Thai). [Kingdom of Laos]. Bangkok: Siam Press.
- Teerasawat, Suwt. (2000). *Prawattisart Lao*. (In Thai). [History of Laos]. Bangkok: Sang San Press.
- Veerawong, Sila. (1992). *Prawattisart Lao*. Premjet, Sommai; Translate in Thai, Premjit, Sommai. (In Thai). [Lao History]. Chiangmai: Social Research Institute.
- Wallipodom, Srisak. (2010). *Ruean Thai Ban Thai*. (3rd edition). (In Thai). [the Thai Houses]. Bangkok: Muang Boran.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับเรือนลาวนี้ เป็นองค์ความรู้ที่ต่อเนื่องจากการปฏิบัติงานวิจัยกลุ่มใหญ่ ในโครงการ “การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย” ซึ่งได้รับการสนับสนุนการวิจัยจากโครงการศาสตราจารย์วิจัยดีเด่น สกว. สกอ. และมก. ขอขอบคุณไตรภาคีผู้สนับสนุนการวิจัย ผู้ร่วมวิจัย และผู้ช่วยวิจัยทุกท่านที่ปฏิบัติงานวิจัยต่อเนื่องตลอดมาด้วย ความกระตือรือร้นในการเฝ้าหาและต่อยอดองค์ความรู้